

Szülőföldismeret a honismereti szakkörökben

A család életmódja is elősegítheti a gyermekek történelemszemléletének alakulását. A közös beszélgetések során hallott események, helyi mondák, érdekes történetek, értékelések és állásfoglalások észrevétlenül beépülnek a gyermeki tudatba, befolyásolják szemléletét, irányítják érdeklődését.

Az elmúlt évtized társadalmi-gazdasági változásai hatottak a családok belső életére is: egyre ritkábbak a beszélgetéssel töltött esték, a párbeszéd, a véleménycsere szülők és gyermekek között. Részben ez is magyarázza, hogy „... a mai gyermek társadalomképe szegényes, elmaradott”. Ezt a hiányt ellensúlyozhatja az iskola olyan alkalmak szervezésével, ahol a tanulók őszintén elmondhatják véleményüket, a különböző forrásokból szerzett ismereteiket: szerepelhetnek. Az önálló véleménynyilvánítás kiváló fóruma lehet a *honismereti szakkör*. Iskolánkban az alábbi témakörök feldolgozásával segítettük a társadalmi problémák iránti érdeklődés felkeltését.

Az 5. osztályban az északról délre futó zalai dombok egyikének keleti peremére települt *Zalaszentbalázs* természeti környezetét vizsgáltuk, elemeztük a falu topográfiai és forgalmi fekvését, a gazdálkodás feltételeit. Hogyan érvényesül déli határhelyzetünk éghajlatilag és a növényvilágban? Milyen szerepe volt a víznek és a szélnek a mai felszín kialakításában? A környező falvak fekvése alapján könnyen megértették a tanulók az ármentes térszintek (a kavics-, lösz-, agyag- és homokdombosok) szerepét, a falumag kialakulását, az érintett községek bel- és külterületének változását, s az itt élők munkájának hatását a földrajzi környezetre.

Közös sétáink során készült felvételeinkből színes diaszorozatokat szerkesztettünk, így a tanulók még hatásosabban érzékelték a táj hangulatát, esztétikumát.

A 6. osztályban azt vizsgáltuk, hogyan éltek, gazdálkodtak a jobbágyfalu lakói. Milyen volt a jobbágyközösség viszonya a feudális földesúri hatalomhoz? Hogyan változott a gazdálkodás rendje az évszázadok folyamán? Eredeti források felhasználásával kutattuk az árutermelés kibontakozását környékünkön a XVIII. században, a majorsági gazdálkodás elterjedését, s ennek társadalmi és gazdasági következményeit. A munkaeszközök fejlődését az ügyesebb tanulók rajzai szemléltették.

E témakör feldolgozását jól segítették a megyei levéltártól kapott seroxmásolatok: így pl. olvashattak a tanulók eredeti jobbágy panaszosleveleket, a község urbáriumát, a híres kilenc kérdésre adott válaszok alapján tanulmányozhatták a falu XVIII. századi gazdálkodásának mikéntjét, az „Összeírások” a jobbágyok vagyoni helyzetéről tájékoztattak, egy „Törvénybe idéző levél” 1848-ból jól érzékeltette a jobbágyfelszabadítást követő ellentéteket jobbágy és földesúr között.

A 7. osztályban arra kerestük a választ, hogyan alakította át a falu társadalmát, arculatát, külső formáját a tőkés termelési mód térhódítása. A birtokviszonyok változása, a parasztgazdaságok sorsa, a parcellák elaprózódása, a kereskedelem és az úthálózat kialakulása volt az első félévi anyagunk. Ez utóbbival kapcsolatosan részletesebben vizsgáltuk a közvetlen környezet településeinek funkcionális és térbeli kapcsolatát. A legtöbb esetben – a levéltártól kapott térképmásolatok alapján – maguk a tanulók fogalmazták meg a válaszokat.

A felfedezés élményével hatott a tanulókra az idősebbekkel való találkozás. Beszélgetéseik során kirajzolódott képzeletükben a közelmúlt állat- és kirakodóvásárainak képe, felkuttatták és ismertették a „Zalaszentbalázs és Vidéke Téglagyár Rt.” megalakulásának körülményeit, a megye első sajt- és vajüzemének, a helyi olajtűtő, valamint a börcönicei vízimalom működését. A legjobban sikerült leírásokat magnószalagon rögzítettük.

Fényképet készítettünk a még fellelhető háztípusokról, jellegzetes utcarészletekről, az összegyűjtött anyagból albumot szerkesztettünk: „Amiről a zalaszentbalázi házak beszélnek...” Kérdőív alapján adatokat gyűjtöttek a tanulók a házak építési idejéről, a felhasznált anyagokról, az építés módjáról, a lebontott és még meglévő gazdasági épületekről stb. Az összesített adatokat foglalkozásainkon felhasználtuk, s az album elemző részében értékeltük.

A 8. osztályban fő feladatunk volt a közelmúltat emberi és érzelmi valóságában bemutatni. Felkerestük a környékünkön fellelhető emléktáblákat (Landler Jenő, Szántó Béla, Öry Károly, dr. Mező Ferenc), s a konkrét dokumentumok és az idősebb emberek meghallgatása révén ismerkedhettünk a haladó erők képviselőinek életútjával. Beszélgettek a szakkör tagjai a háború életben maradt résztvevőivel, a halottak közeli hozzátartozóival, s közösen szerkesztett kérdőív segítségével összeállították a második világháború áldozatainak emlékkönyvét. Közvetlenül találkoztak olyan fogalmakkal, mint pl. levante, munkaszolgálatos, deportálás, beszolgáltatás, légiaradó stb. A tanácsitkár mutatta be a község 1944. és 1945. évi halotti anyakönyvét, a tanulók megrendülve olvasták az ismerős neveket a Nemzetközi Vöröskereszt értesítéseiben és az anyakönyv bejegyzéseiben.

Vizsgáltuk: mit jelentett a mi falunk életében a „magyar falu évszázados követeléseinek kielégítése”. A földreform, a falu térbeli növekedése, „kinyújtózása”, a helyi politikai változások és a kulturális élet fellendülése részletes elemzés tárgya volt. Az ország társadalmi és gazdasági életének tudatos átalakítása milyen hatással volt a falu életére? Hogyan hatott az urbanizáció? A ma gondjai és feladatai című témával fejeztük be nemcsak a 8. osztályban végzett, hanem a négy éven át tartó szülőföld-ismereti munkát.

A közvetlen környezet alaposabb megismerésére épülő ismeretanyag jó eszköze volt a történelmi fejlődésment megértésének. Ha a gyermek sokat hall, s jól tájékozott a falujában élők mindennapi gondjairól, törekvéseiről, nagyobb érdeklődéssel fordul a megye, az ország múltja és jelene felé. A foglalkozásokat úgy szerveztem, hogy megismerjem a tanulók meglévő felfogását, hétköznapi tapasztalatait, s hogy ezeket beépítsék abba az összefüggérendszerbe, amely a történelmet jelenti. A honismereti munka befogadóképesebbé teszi a tanulókat, s kiváló lehetőség érzelmi és akaratú világuk megmozgatására: a személyiségfejlesztésre.

A végzett munka nem maradt csak a szakköri tagok élménye, az összegyűjt anyagot (diafilmek, albumok, magnófelvételek, fényképek stb.) az iskola nevelői is rendszeresen felhasználják munkájukban.

„Rendkívül fontos volna, hogy a néptanító a hagyományos népi művelődést jól ismerné, azt megbecsülné és értékelné. Az iskolai műveltséget ne a megbolygatott, vagy feldúlt néphagyomány romjaira, annak szilárdan álló falaira építené. Csak így lenne a munkájából igazi nemzeti műveltség, mely a hagyományos alapokon állva, magasabb fokon az európai műveltséget is tarthatná.”

Györfly István, 1939.

„Sokan – látva a nagy érdeklődést, a keresletet – maguk is népművészeti termelőkkel váltak. Úgy gyártják a népművészeti tárgyakat, mint az 1870-es években az úri emberek a népdalt, vagy 100 év előtt a nyelvújítók a magyar szókat, hozzáértés nélkül, a népművészet kiheverhetetlen kárára. Képzett néprajzi szakember kevés van, azok tudományukba elmerülve dolgoznak, a gyakorlati étellel nem törődnek. Így aztán hozzá nem értők, a jobbik esetben egyoldali műkedvelők bukkannak fel, mindenütt, ahol szakemberekre volna szükség, s ezek mondanak véleményt, adnak tanácsot a szakemberek helyett.”

Györfly István, 1939.

„Pedig Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettünk-e mindent, amit az európai művelődés nyújthat, hanem arra, hogy a magunkból mivel gyarapítjuk az európai művelődést!”

Györfly István, 1939.